

«Que desgraciat que sóc!»

Aquesta és la història del tràgic destí dels bandolers valencians. Una història fins ara mai contada que el periodista Manel Arcos trau a la llum. Aquest és el llibre que tanca la trilogia dedicada als roders valencians, perseguits a mort pels defensors de l'ordre establert quan Fernando VII torna a Espanya per restaurar l'absolutisme.

Assaig

POR ANTONI ZARAGOZÀ

■ Aquesta és la història del destí o la fi tràgica, indestruïble, d'uns hòmens arrelats a la terra, valents, però rudes i violents, que per circumstàncies o raons personals, injustícies socials, econòmiques, o per la defensa aferrissada de la pròpia llibertat, es venen abocats a heurarse amb les lleis, i foren perseguits a mort pels defensors de l'ordre establert. Aquesta és la història d'un temps convuls, de canvis polítics sobtats, de poders oscil·lants i de violència extrema per part dels estaments socials valencians i les autoritats en el seu objectiu d'eradicar per qualsevol mitjà el bandolerisme de les terres de la seua governació. Aquesta és la història, doncs, d'una crueltat institucional que no va aconseguir minvar l'activitat dels roders valencians, uns roders que, en alguns casos, eren protagonistes de delictes de gran atrocitat i morts violentes. Aquesta és la història del

destí final i tràgic dels bandolers valencians. Una història fins ara mai contada.

Acabaren com Camot. Banderisme a la governació de Xàtiva en temps de Ferran VII (1814-1833) és el tercer volum que el periodista **Manel Arcos** ha publicat entorn al fenomen del bandolerisme i els bandolers valencians. Fenomen que no ha tingut la merescuda atenció per part dels historiadors de casa, pot ser perquè li han atribuït escassa rellevància històrica, cosa que Arcos desmenteix des dels seus llibres, estudis, opuscles i articles que ha dedicat al bandolerisme valencià. Arcos, doncs, s'ha convertit en el principal investigador i divulgador d'aquest fenomen històric a terres valencianes. En el seu primer llibre *La Senda dels Lladres* (PUV, 2009), ens explicava com la gènesi del bandolerisme es trobava en el buit de poder que originaven

el canvis sobtats de règim polític, en les injustícies vinculades al manteniment de les propietats dels dominis senyorials, a les guerres, o a circumstàncies i accidents de diversa mena, tot en el territori de l'antiga governació borbònica de Dénia. A *El Tio Joan de la Marina* (Tívoli, 2010), l'escriptor d'Oliva ens acostava a la figura i la persona de **Vicent Estruch Mascarell**, més conegut pels seus amics, víctimes i enemics, com el *Tio Joan de la Marina*, un home a qui el destí li va jugar una mala passada, i a través del qual Arcos ens introdueix en les circumstàncies personals, econòmiques, culturals i socials d'uns altres tants fugitius de la justícia, organitzats bé en quadrilles bé anant en solitari, per les comarques centrals i meridionals valencianes.

En el present llibre, Arcos tanca la seua trilogia dedicada als roders valencians amb la narració colpidora i esborronadora del destí que els servidors de l'ordre establert (no la justícia, que és una altra cosa), els tenien preparat. L'autor ha esmerçat temps, paciència i una dedicació exhaustiva en la recerca de documentació: arxius, protocols, hemeroteques, biblioteques, lligalls, etc., a més, ha estirat del cabdell de la tradició oral i l'imaginari col·lectiu contrastant-los amb la documentació oficial fins destriar la veracitat dels fets i trobar-se amb uns personatges ben allunyats

MANEL ARCOS
Acabaren com Camot. Banderisme a la governació de Xàtiva en temps de Ferran VII (1814-1833).

► EDICIONS TÍVOLI, 2011.

de l'estereotip popular i de les llegendes romàntiques que ens presenten un bandoler que roba als rics i poderosos per a repartir el botí entre els menesterosos, o el bandoler que lluita contra les injustícies del poder afavorint la llibertat i la felicitat del poble menut. Arcos s'ha trobat, doncs, amb la persona, no amb el personatge, la persona nua, de carn i ossos, amb tota la seua humanitat, aqueixa condició que fa exclamar el mític roder Camot, lligat de mans a l'esquena i voltat d'escopeters, camí de la casa del Governador: «Què desgraciat que sóc!». Escrit amb l'agilitat verbal del periodista d'investigació, Arcos ens ofereix la narració rigorosa d'uns fets certs, d'una història recuperada. Per les pàgines de *Acabaren com Camot* cavalquen cap el seu tràgic destí roders de la talla d'**Onofre Navarro**, el *Fraret d'Agres*, el *Moreno d'Agullent*, els germans **Escrivà**, el *Rajoler d'Ador*, l'albaidí *Nyocnyoc*, el *Coix d'Alfauir*, el *Bon Lladre*, el *Gat de Carlet*, el *Confit de Canals*, i tants d'altres més que es dedicaren al pillatge, la roderia, però també l'homicidi. Tots ells ho van pagar car, amb escreix, i tots ells acabaren com Camot.

Cicatrices en el ventre

Nueve relatos que analizan las relaciones humanas atravesadas por el deseo de dominio y destrucción

Ensayo

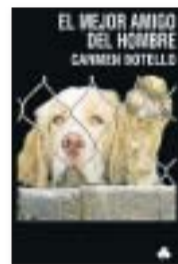
POR EVA SOLER

■ Hay relatos que concentran todos sus recursos en producir al lector un efecto final, inesperado y sorprendente; otros que, por el contrario, incapaces de avanzar, insisten en la creación de una atmósfera inmutable. Los relatos de **Carmen Botello** recrean estados mentales que perduran a través del análisis de la realidad, de los conflictos y encrucijadas de los que surgen; son como fragmentos de una historia interrumpida, el resultado de una pérdida definitiva.

Sin duda, por encima del primer relato que da nombre al libro, dos cuentos destacan por la construcción de una ficción elaborada y precisa: *La decisión* y *El amor como un tigre*. Partiendo de una cita de **Clarice Lispector**, reinterpretada en la narración por un grafiti, el primero de ellos se convierte una larga disertación de una escritora que debe decidir el futuro de los embriones que guarda; la separación del ser amado se convierte en una imposibilidad de contemplar un porvenir, es una ruptura temporal, una negación del destino imaginado, pero también sirve para adentrarse en las heridas del inconsciente, en las cicatrices que todavía se adivinan porque siguen ahí interrogando al presente. Gran parte de los persona-

jes de Carmen Botello arrastran un pasado no resuelto, fruto de la infelicidad sufrida en alguna etapa de su vida, también la protagonista de este cuento, como la de *El amor como un tigre*, Isabelle Mitte. Este segundo relato supera al primero en concisión —a veces, las narraciones valen más por lo que callan que por lo que cuentan—. La recreación de un universo cercano a la ciencia-ficción dota al texto de la ambientación apta para el enigma: el de un tigre tatuado en el vientre y una mujer oscura y grave. Las secuelas que deja el pasado en nuestro cuerpo son, en ocasiones, demasiado evidentes como para no suscitar la morbosa curiosidad del observador. El resto de los relatos coincide en los temas comunes de la violencia y del deseo; algunos, como *El mejor amigo del hombre*, aluden a esa crueldad que, a menudo, recae en los animales, víctimas inocentes de las psiques perturbadas. Otros, como *El puente*, ganador del Premio Nacional de Cuentos Ciudad de Elda en 1992, recrea a través de la imaginación de su pro-

CARMEN BOTELLO
El mejor amigo del hombre

► EL NADIR, 2011

tagonista un escenario erótico y obsesivo en el que sobresale el sugestivo estilo de la narradora. *No eran de seda* supone una perspectiva insólita sobre el mundo de la delincuencia; poco frecuente por el trasfondo amable y doméstico que puede surgir incluso en los bajos fondos. La trayectoria de la escritora valenciana Carmen Botello, consolidada a través de varios libros de cuentos —*Otras Ofelias*, *La gata roja*, *Un error*— y algunas novelas —*¿Quién es Antígona?*, *Un perro en las nubes*—, destaca por una absoluta fidelidad a un universo creativo propio donde siguen prevaleciendo el análisis de las relaciones humanas atravesadas por el deseo de dominio y de destrucción. El estilo de la autora, profuso y poco elíptico, resulta una manera efectiva para adentrarse en la perspectiva psicológica que imprime a su narración.

Protagonistes, ara

Diccionari

POR MARIA ROSELL

■ Celebrem una iniciativa interdisciplinària que permetrà resseguir les trajectòries vitals de les pioneres de la nostra història: aquelles que «ens fan sentir que formem part d'una genealogia, dins d'una cadena de transmissió femenina que enllaça el passat amb el futur». Aquesta és la motivació del *Diccionari biogràfic de dones*, una eina en línia a disposició de tothom gràcies a l'impuls del la Generalitat de Catalunya, el Consell de Mallorca i la Xarxa Vives d'Universitats. Més de 600 vides, moltes d'elles inèdites, de les grans dones dels territoris de parla catalana sobre les quals ha investigat una bona selecció d'especialistes, que continuen ampliant la base de dades de

manera que el lector pugui gaudir de la riquesa històrica d'aquesta ferramenta. El DBD es presenta amb un disseny funcional, accessible per a curiosos i investigadors a través de diferents motors de recerca. Podem iniciar, així, una cerca de tipus cronològic, que abasta un arc des del s. I fins a l'actualitat, i combinar-la amb altres de tipus múltiple: seleccionant territoris (des d'Alcúdia a Xicago, per exemple) o àmbits d'actuació i condició (místiques, barroques, surrealistes, sindicalistes...). El resultat és un ventall ampli, representat per pageses medievals que recuperen terres a l'erm, comtesses que governen, religioses que funden monestirs, mestresses de casa que administren, reines i santes, mestres, llevadores que ajuden a donar llum, guaridores, metgesses i hospitaleres, aviadores, sindicalistes, dirigents polítics, notables actrius teatrals, pintores, artesanes, compositores, empresà-

ries, obreres, dones rebels, dones compromeses o activistes.

El DBD ens il·lustra, a més, des d'un enfocament microhistòric, remetent-nos als quaderns de comptabilitat de la mercaderia **Caterina Lull Sabastida**, vídua al 1471 d'un funcionari reial de qui hereta les activitats mercantils per la Mediterrània i l'administració dels bens familiars. Encara més interessant, i un punt novel·lesc, és l'entrada denominada *Camperola*, que ens endinsa, des de l'univers feudal fins al segle XX, en les lluites personals i col·lectives de capdavanteres com **Tudil·la** (1000), representant d'una comunitat de pagesos que va guanyar un plet contra el comte **Borrell II**, o en vides dignes del millor romanç de frontera protagonitzades per dones com **Elisenda de San Climent**, feta captiva pels musulmans prou de Pollença el 1238, traslladada a l'harem del rei de Tunís i futura mare de la reina mora Roccaia.

Menys sumptuosa però igualment rocambolesca va ser la història de les processades per bruixeria durant les primeres dècades del XVII, moment de màxima efervescència de la per-

secució; les penúries socioeconòmiques de l'època es justificaven per l'actuació d'un col·lectiu de dones, generalment vídues, grans, amb algun defecte físic o remeieres, que es convertiren en el boc expiatori d'aquella Catalunya deprimida. Van ser dones com **Blanca Bardiera** o **Margarida Templat**, absoltes finalment, a diferència d'**Àngela Vilafreser**, morta a la forca. Trobem les feministes contemporànies: **Anna Canalias Mestres** (1886-1934), escriptora i pedagoga que publicava articles a la premsa mallorquina sobre l'accés al sufragi, o **Rosa Viñals Lladós** (1883-1945), cirurgiana i llevadora. Al diccionari hi ha, però, absències cridaneres, com ara la de l'escriptora **Maria Beneyto** o la de **Abelló** (1918), tot i que sí que hi apareixen altres contemporànies com **Sánchez-Cutillas** (1927-2009), **Leveroni** (1910-1985) o **Àngels Anglada** (1930-1999). Sens dubte, el diccionari supleix una carència notòria entre els diccionaris i obres bio-bibliogràfiques actuals que, en general, s'han centrat en la trajectòria de dones creadores.

<http://www.dbd.cat>